

ПРИПОВЕТКЕ И ХУМОРЕСКЕ

МИТРОПОЛИТОВ МАЧОР

Мој пријатељ дође ми блед, изнурен, уморан.

– Шта је, побогу?!

– Пропао сам! – рече и обриса зној.

– Где си био?

– Код митрополита.

– А, тамо, то је којешта!

Он ми поче причати:

– Морао сам, брате! Морао сам! Ишао сам од немила до недрага за препоруку, па ништа. Најзад, рекоше ми да ме митрополит може спасти.

Шта ћу да радим, мора се ићи високопреосвештенству. Ћирица, љубазан, јави ме одмах, и ја чекам у ходнику. Кроз ходник промичу неке камилавке, неки попови, нека отомбољена, забринута лица, неки црвени појаси, неке групе сељака; сељаци лармају, нешто прете, нешто неће, говоре о попу горе него о коњу! Будибокснама, како ће се све то свршити!

Ја чекам и гледам шта се све ради. Врата се отварају и притварају, промаче нека женска у папучама, лепа, млада.

Јаој.

Она се насмеши. Један калуђер испаде пред њу и она га лукаво погледа и стрча низ басамаке. Ко зна куда!

Уто момак јави:

– Изволите, господине!

Уђем. Високопреосвештенство стоји у једној соби, то јест у салону за примање.

Поклоним се, он ме благослови, пољубим му на неки начин руку, он мене у чело.

– Седите.

– Хвала лепо!

Седнем. Знам да је један мој пријатељ говорио о мени, о препоруци, и чекам да он почне.

Господин митрополит, његово високопреосвештенство поче да прича о џубићима. Каже како он има двадесет џубића. Прича ми колико је које платио, како је водио погодбу, где је које џубе правио. Све човек исприча.

– У Бечу, господине, одлично праве! – вели.

Ја се насмеших, климнух љубазно главом, као човек који моли и додам:

– Јест. Тамо треба правити.

– Тамо, тамо, господине! Ето, видите мој нос! Јесте ли видели мој нос?

Погледам. Гледам. Нос велики, дугачак, црвен, вински, намазан нечим, непријатан утисак.

– Ето, видите, не може човек да има с људима посла. Велики нос... Чекајте, еј, еј, еееј!

Момак уђе.

– Дај коњак!

– Одмах!

– Лечим, знате, ал'... Збиља – прекиде прво причање – јесте ли видели моју трпезарију?

– Никад овде нисам био.

– Изволите!

Уведе ме у салу свечану. Тамо неке чиније, тањири, тепсије, ђувечи – је-два прођосмо.

У другој соби пелене, гаће, џубићи, сукње.

Високопреосвештенство ме погледа и без сумње је разумео мој суморан израз, те одјекну:

– Е, ви'те, заборавио сам, молим вас, изволите у салу, па ћу вам после, кад препоруку за Русију напишем, рећи.

Уђосмо.

– Јесте ли видели ону икону Св. Павла?...

– Мијау! – зачу се споља мјаукање. Високопреосвештенство метну у страну бројанице и погледа ме:

– То је мој Маринко! – рече победоносно: – Хоће да уђе. Јадни Маринко.

– Молим, „преосвештенство“! – узвикнем поносно, скочим и отворим.

Ја мрзим животиње, а мачке специјално, али препорука ми треба.

Упаде мачак.

*

– То је мој Маринко! Оди Маринко! – рече преосвештенство. Мачак диже реп и скочи му на крило. Преосвештенство га поглади по репу и мачак поче прести...

– Маринко, мој Маринко! – поче преосвештенство. – Па, дакле, ви велите после... Маринко, миран!... – Ух, да знате што је добар Маринко!...

Преосвештенство застаде. Тишина. Не говори ни он ни ја.

– Мру, мру, мру! – преде мачак, а он га глади по леђима. Мачак кочи реп и умива се, трља главу о мантију његовог преосвештенства и преде даље.

– Како вам се допада постава на овом џубету? – прекиде тишину преосвештенство.

– Одлично, врло дивна!

– Јест, а знате ли...? Маринко, мир, Маринкооо!

– Мијау! – рече Маринко. – Мијау, мијау! – продужи Маринко.

– Вама, дакле, треба препорука.

Ја устадох понизно, поклоних се и кажем:

– Преосвештенство...

– Ја, ја!... Нисмо...

– Мијау!

– Знате, мој Маринко хтео би напоље.

– Хтео би напоље! Молим преосвештенство – рекох – ја ћу отворити.

Отворим. Мачор изађе.

– Видите господине, – поче преосвештенство – мој Маринко је урихтан... А вама треба писмо! Сад! Знате шта? – прекиде он. – Ово џубе кад сам био... Немам времена да вам објасним. Мој нос, знате...

– Мијау!

– О, мој Маринко!

– Отворићу му, преосвештенство.

– Сирома' Маринко! – Отворите му, господине. Ја ћу Вам написати писмо.

Он оде. Ја остах сам. Отворим врата мачку. Мачак диже реп, врчи, трља се о мене, ја, опет, гледам шта ће да буде са мачком његовог високопреосвештенства.

Занимам се ја гледањем и разгледањем сале. Митрополит пише у другој соби, док мачак прекиде свету тишину речима:

– Мијау, мијау!

Митрополит промоли главу и рече благо:

– Молим вас, мој Маринко 'оће напоље!

– Одмах ћу га пустити, преосвештенство!

Отворим врата и мачак оде.

Разгледам, у једном крају сале неке папуче. Таман почех размишљати о папучама, а тек на вратима опет гребанье и маукање:

– Мијау!

Преосвештенство се појави, насмеши се љубазно и благочастиво рече:

– Молим, господине, мој Маринко хоће унутра!

– Молим, преосвештенство! – рекох и устанем.

Маринко уђе. Преосвештенство пише писмо.

Лепо време. Прозори отворени. Маринко преде и трља се о мене. Мене савлада срам и стид, букнух сав, докопам Маринка, па кроз прозор!... Тресну!

Високопреосвештенство се појави.

– Е, извол'те!... – Хтеде да ми да писмо. Погледа. – Где је мој Маринко?

– Ја, знате... – почех.

– Ево писмо, па ви однесите кнезу Галицину, па онда...

– Мијау! – прекиде му мачак реч.

– Маринко! – рече тромо, старачки отегнуто.

Ја отворим Маринку.

Кад ме Маринко угледа, он фркну и кидну натраг.

– Ви сте га увредили! – рече очински преосвештенство.

– Нисам. Како то може бити?

– Маринко! – виче он, благо, калуђерски.

Мачак сагледа мене, па кидну као поливен.

– Молим, дајте то писмо да додам нешто! – рече преосвештенство.

Замислите шта је додао! Убио ми све! Биће вам најјасније кад кажем да су ме у Русији после петнаест дана ухапсили и протерали у Сибир!... Хеј! Због Маринка!

Људи, ви који молитe, поштујте кучиће и мачке силних и обесних, јер иначе сте пропали па ма какве квалификације имали.

ПОЗОРИШТЕ У ПАЛАНЦИ

Веле неки људи: „Многи се таленти губе у паланкама и остају непримећени!” Уосталом, сваки сме говорити што хоће, само ако не дира у власт; али мени се чини да немају право. Да не почнем одмах са уметницима које сам ја пронашао; треба да знате, драги читаоци, да се тек у паланци води о свему рачуна и цени свачији таленат више но у престоници.

Сви ми овде знамо како Љуба књиговођа уме направити мезе од ротака са зејтином и сирћетом и, верујте, да га необично ценимо и поштујемо, па чак му дајемо редовно прилике да свој дар усаврши! Шта мислите тек о Васиљку „ћевабџији”? Мислите што год хоћете, али ми њега и његов дар више ценимо но Београђани дар каквог свог лирског песника.

Ја сам пре неки дан дуго размишљао чак и о томе: што ли не прелеће више у моје двориште шарени петао Лазе шустера? Лупао сам главу можда више но какав историк док објасни неки догађај; и напослетку дознам од момка да је петао заклан кад је Лази долазила у госте тетка Цака. Мени то момак прича, а моја сусетка стоји на прозору, јави се, па одмах додаде: „Штета за онаквог петла; ја баш јуче говорим с Митом. Навикли смо, знате, на њега – јелте да је и Вама необично?!”

Много смо о томе разговарали; а ето то је петао и ништа више.

Јавно мњење будним оком прати свачији покрет. И најситнија ствар подлеже оштрој критици.

– У Београду напише какав новинар најбољи уводни чланак, па о томе нико ни речи; учини, рецимо, неки државник погрешку од које пати цео народ, па ипак му нико не вели ни потамо се, и још му скидају капу.

А у паланци: седну тројица да играју санса, и већ се остали столови у кафани празне и скупљају сви око играча. Сваки одмах узима своју столицу у једну, а пиће које је почео пити у другу руку, па прилази играчима. Ако не буде довољно места за седење, ревносни „кибицери” стоје околито и будним оком прате свачији покрет, и попраћују играње најбурнијом дебатом, која је често много оштрија но кад се у Народној скупштини решавају најважнија питања!

Миша писар је једанпут одбацио десетку „трефа“, а чувао даму „ерца“, и изгубио четврти штик Пери апотекару, који га „звао за рачун“. „Уплактао“ човека, и јавно мњење га тако грозно избруси и изгрди да човек, тако ми бога, није цео дан излазио у кафану. Стиди се своје погрешке.

Ето, како се људи брину о свему, и прате свачији рад; па да ли бих ја смео пропустити ову ретку и значајну појаву у нашој паланци.

Кафана код „Орача“ је обична кафана у нашем месту, где обично одседавају сељаци кад долазе у град. Дрвени столови без чаршава, велике незграпне столице око њих; у средини механе велика плехана пећ, око које зими седе сељаци, греју се, пуше, плуцкају и пију ракију; свуд по зиду повешане некакве објаве и општинске наредбе; под је од цигле, прозоре упљувале мухе. По простору је велика, и пуна је само суботом, кад је пазарни дан, а иначе тек по троје-четворо преко дан седи за „чокањем комове“, и зева ревносно, а понеки у подне једе купус или паприкаш и плјеска устима тако да се разлеже по целој механи. Ништа, дакле, не би била важна ова механа да нисам приметити на вратима што стоје лево од келнераја кредом написано, мало накриво и ружним рукописом: „Занатлијска читаоница“. Испод тога стоји: „Који није члан забрањено да улази без дозволе“, а испод тога пише другим рукописом: „Јанча Ђ. из Златокоп остаде од суботу 5 гроша и 30 пара.“

Унутра, у читаоници, није боље намештено него у механи. На среди је велики сто и око њега неколико столица; уза зид стоји дрвена полица и у њој неколико књига и листова, које је давно попала прашина; уз књиге, у једном крају полице, стоје два „шпила“ карата и таблице за бележење.

Читаоница има око двадесет чланова, махом самих занатлија. Председник читаонице је неки Стева берберин, а благајник и нека врста књижничара Лаза обућар. Радним даном слабије долазе, а празником готово редовно.

Данас је празник, и ето их на окупу. Хладан фебруарски дан, те су сто примакли ближе пећи. За столом седи Јова молер и Васа кубеџија, те играју „жандара“. Стева председник сео уз пећ, те разгрће жар да пече месо за доручак. Лаза час чита новине, час гледа како она двојица играју карте.

– Калино џубе, зелено! – певуши Јова, и мисли се шта да баци.

– Калино џубе... – поче и Васа певушити, па тек прекиде речима: – Не може седмица са осмицом!

Месо у пећи цврчи и почиње мирисати. Стева га преврну, олиза прсте и рече: „Ох, ал’ је мераклијски испечено!“

– Ух, шта је жандара, веру им њину! – говори Јова, и баца карту.

– Што ми плјусну вода на уста за месом – каже Васа, па погледа на Стеву.

- Видиш, свиње поскупеле – рече Лаза прекинув читање.
- Дај, механџија, малко хлеба – иште председник.
- Калино џубе зелено – пева опет Јова играјући карте.

Тако су се отприлике проводили дани у читаоници, мирно и тихо, и ко би се још надао да ће то друштво основати позориште, али ваљда је само провиђање тако хтело.

* * *

Дође у наше место некакво путујуће позоришно друштво и објави да ће давати само три представе. Улазна цена доста мала, те једно зато, а друго, бог би сам знао зашто, тек позориште дупке пуно света.

Ту су били и наш Лаза и Стева, и многи из читаонице, и одмах по првој представи Стева и Лаза су водили у читаоници овакав разговор:

– Пало је синоћ на пе-шес банке! – рећи ће Лаза замишљен, и изгледа као да нешто рачуна сам за се.

Стева такође нешто мисли, врти главом, рачуна на прсте, па после дужег ћутања рече:

– Ви'ш како се они проводе!

Опет настаде дуго ћутање, које прекиде Лаза потмулим уздахом, а затим додаде:

– Тако то: протуве из бели свет, па ћаре; а ја се мучим и радим, па ништа!

– Џаб-џаба толике паре дигоше! – прихвати и Стева злобно.

Тај њихов разговор би био и прошао, као и толики безначајни разговори у свету, да се није друго нешто десило неколико дана после тога.

Једаред, предвече, дођу Стева и Лаза код „Орача“ на ракију. Кад тамо, а за једним се столом шћушкало неколико калфица, и међу њима један од оних истих глумаца што су давали представе.

Глумац је млад човек од двадесет и неколико година, висок и снажан, а лица врло пријатна. Забацио шешир на затиљак, велика, црна, накудрана коса пала му по челу, млатара живо рукама и говори ватрено и с декламацијом. Окреће се свима редом, и сваком гледа јасно у очи. Сви за столом ћуте, слушају га са отвореним устима, и гледају нетремице у њега и гутају сваку његову реч. У глави сваког од њих развијају се чудни планови услед његових речи, и сваки према својим мислима ставља покадшто тек питање, очекујући одговор с још већом пажњом.

– Колико може да се заради? – упита један.

– Живи се славно – ето колико; али ми не тежимо за богатством – издекламова глумац одговор.

– Ал’ кад би штедео човек? – пита један чешљарски калфица.

Таман њему да одговори, и потпуно заузме прописну позитуру, а запитаће сапунџијски калфа:

– Грди ли Вас понекад старешина?

– Ја да трпим грдњу? – викну громко глумац, показујући прстом на себе.

Настаде ћутање, а он гледа у сваког редом; диже се са столице, па још важније понови: – Ја да трпим грдњу?... – а затим се устури мало назад, климну неколико пута главом па додаде: – Ха, ха, ха, глумац сме да трпи грдњу?! Којешта!

Затим се насмеја тако као кад би се човек насмејао детету које не зна оно што изговара.

Док се сав тај разговор водио, Стева и Лаза су стајали уз пећ и пажљиво су слушали.

Ућуташе сви.

– Ал’ старији мора да има чес’! – уплете се Стева.

– Ја моје шегрте грдим, па ако не слушају, изјурим! – рече готово у исти мах и Лаза.

– Ја ћу за правду да гинем и не трпим никог! – осече се глумац љутито, па, поћутавши мало, додаде тише, развлачећи сваку реч у реченици:

– Моја је држава на даскама; са овом вештином ја могу обићи цео свет, и да живим боље него и један овдашњи газда. Ја сам напустио дружину због неправде, јер управитељ хоће да утрапи мени комичног јунака, а ја сам трагичар.

Лаза се преклони неколико пута, правећи се да је врло лепо разумео све што овај вели, вичући:

– Да, да, да, разуме се, разуме се – а у ствари муче га речи комичар и трагичар.

– Нећу ја да ми он утрапи комичну ролу! – опет ће глумац јачим и важнијим гласом.

– Разуме се, разуме се, то је безобразлук, то баш није лепо – прихвати Лаза и мисли у себи: „Шта ли је то хтео да му утрапи?“ – замишљајући речи „комична рола“ као нешто врло гадно.

– Па, наравно – процеди кроз зубе Стева председник више нехотично, а после кратког ћутања додаде живље:

– Колико, велиш, може да падне од представе?